

BIJLAGE VII

WAAROM WERD DE SDAP NIET ONTBONDEN?

door S.G. Steffensen

Elk zichzelf respecterend geschiedenisboek in Nederland dat de twintigste eeuw behandelt weet te vermelden, dat het congres van de SDAP op 8 februari 1946 met algemene stemmen besloot de partij te ontbinden.

Als men dan ook beweert dat de SDAP nooit werd opgeheven zou men geneigd zijn dit als geschiedsvervalsing te bestempelen. Het besluit om de partij te ontbinden kan immers gemakkelijk worden teruggevonden in het congresverslag van de SDAP in Liquidatie van 1946, dat luidt als volgt: "De Sociaal Democratische Arbeiders Partij in Nederland besluit, met ontbinding van eigen politieke organisatie, op te gaan in een nieuw te stichten "Partij van de Arbeid"" (p. 68).

Dit besluit is algemeen bekend. Wat minder of geen bekendheid geniet is het feit, dat vermeld besluit statuair niet geldig was en daarmee ook geen rechts-geldigheid bezat.

Op grond hiervan rijzen twee vragen: a) Waarom werd de SDAP niet statuair ontbonden? en b): Bestaat de SDAP vandaag dan nog?

Een poging hierop enig licht te werpen voert ons terug naar het jaar 1946. Op 28 februari van dat jaar stuurde L.A. Ankum namens het partijbestuur een telegram aan alle leden van vornoemd bestuur, dat gekozen was op het congres van 8 februari. Het telegram behelsde de oproep voor een vergadering op maandag 4 maart. Op die zelfde dag werden de achtergronden voor dit telegram nader toegelicht in een schrijven van Ankum aan de partijbestuurders. Ankum liet in deze brief de PB-leden weten, dat de juridische raadsman der SDAP, Mr. van Hattum, van mening was dat "onverwijld een referendum onder de leden van de SDAP moet worden gehouden over de ontbinding der Partij, daar naar zijn oordeel anders de Partij niet officieel is opgeheven en zelfs een klein aantal leden de SDAP in stand kan houden".

Zijn mening was gegrond op artikel 49 der partijstatuten, dat als volgt luidt: "Tot ontbinding der Vereniging kan alleen worden besloten, wanneer op voorstel van minstens twee derde der stemmende leden, tezamen uitmakende minstens drie vijfde van het totaal der leden van de Partij, zich voor het voorstel hebben verklaard. Bij ontbinding der Vereniging wordt ten opzichte der bezittingen gehandeld overeenkomstig art. 1702 van het Burgerlijk Wetboek. Dit referendum wordt gehouden twee maanden na het inkomen van het Voorstel."

Het niet volgen van bovenstaand artikel zou, volgens Van Hattum, de leden, die de SDAP als partij wilden handhaven, in staat stellen om de rechten en de bezittingen der partij voor zich op te eisen, ondanks het congresbesluit. Het partijbestuur bevond zich dus in een zeer onaangename situatie, zo dicht bij de eerste naoorlogse verkiezingen. Het geldt dat de SDAP bezat was hard nodig in de PvdA voor het voeren van verkiezingsacties en andere werkzaamheden in deze partij.

Men vraagt zich af of de mededeling van Ankum van 28 februari een complete verrassing voor het partijbestuur was. Volgens Ankum, in dezelfde brief, kan dit niet het geval zijn, omdat hij al vóór het congres het partijbestuur opmerkzaam had gemaakt op artikel 49 der partijstatuten. (Het partijbestuur van 8 februari was op twee na identiek met het partijbestuur van voor het congres. Als nieuwe leden werden J.A. Burger en D. Heroma-Meilink gekozen.) Wat Ankum hier beweert is echter niet terug te vinden in de notulen van het partijbestuur over de maanden november/december 1945 en januari 1946, de maanden waarin de partijen, die opgingen in de Partij van de Arbeid, onderhandelden. Dit sluit natuurlijk niet uit dat Ankum inderdaad zo'n uitspraak heeft gedaan. Zo vermelden de notulen van een vergadering van het dagelijks bestuur van de SDAP op 19 februari ook niets over een bespreking van een statutaire ontbinding der partij, terwijl dit onderwerp naar alle waarschijnlijkheid toch behandeld werd.

In een schrijven aan het DB van 3 maart 1946 verlangt J.H. Scheps dan ook dat in de notulen van 19 februari zal worden opgenomen dat hij erop wees, dat de ontbinding "slechts op de voorgeschreven wijze kan en mag geschieden". Volgens de brief van Scheps zou het DB in dezelfde vergadering besloten hebben, juridisch advies in te winnen bij Van Hattum, wat ook gebeurd is. Hoewel de vraag, in hoeverre de PB-leden al voor het congres attent waren gemaakt op artikel 49 der partijstatuten niet met zekerheid kan worden beantwoord, kan men wel stellen dat bijna niemand de consequenties van voornoemd artikel heeft onderkend (zie PB-SDAP 4 maart 1946).

In de vergadering van 4 maart overwoog de PB voor het eerst serieus wat er alsnog gedaan kon worden om de partij op te heffen, nu vast stond dat het congres dit niet had kunnen doen.

Het doel was enkel en alleen te vermijden, dat diegenen, die zich niet bij de PvdA aansloten en niet voor het lidmaatschap der SDAP bedankten, het vermogen en de naam voor zich konden opeisen.

Volgens de vergadering bestonden er twee mogelijkheden. Enerzijds kon men artikel 49 volgen, hetgeen zou betekenen dat vijf afdelingen een voorstel tot

ontbinding moesten indienen, waarna een referendum moest volgen.

Dit voorstel werd alleen gesteund door J.H. Scheps. Dat de meerderheid niet met dit voorstel instemde had meer oorzaken. Alberda had n.l. al bij het begin van de vergadering een veel eenvoudiger oplossing voorgesteld - de tweede mogelijkheid. Hij stelde voor een buitengewoon congres te houden om de statuten zodanig te wijzigen, dat de ontbinding anders geregeld werd. Dit werd mogelijk gemaakt door artikel 50, waarbij aan de partij het recht werd gelaten de statuten te wijzigen. Het voorstel van Alberda was eenvoudiger en bevatte niet zoveel risico's als het eerste voorstel. Bij het volgen van artikel 49 zou immers elke gewone partijman de kans krijgen zijn stem uit te brengen en dan was het maar de vraag of het voorstel zou doorgaan. Men moet in dit verband niet vergeten, dat er wel sprake geweest was van een eenstemmig congresbesluit, maar dit betekende niet dat ook de gehele partij achter de ontbinding der SDAP stond. Daarbij kwam dat bij een referendum niet slechts een geringe meerderheid voldoende was, maar dat minstens drie vijfde van het totaal der leden zich voor het voorstel moesten verklaren. Of die drie vijfde in maart 1946 nog te verkrijgen was, is zeer de vraag.

De heer J.H. Scheps verklaarde in ieder geval in diezelfde vergadering, dat hij niet wist wat hij moest doen, wanneer hij op dat moment voor de fusie moest stemmen. Er waren zeker meer die zoals Scheps dachten. Als bewijs hiervoor zouden misschien de verkiezingsuitslagen van dat jaar en de activiteiten rond de oprichting van een "Oude SDAP" in de voorzomer van 1946 kunnen gelden.

Om de dreiging van overname door andersdenkenden af te wenden heeft het partijbestuur op 4 maart besloten zo spoedig mogelijk een congres te houden met als doel het wijzigen van de statuten. Alleen Scheps stemde tegen, terwijl de grotere kopstukken als Drees, Vorrink en Goes van Naters in eerste instantie niet aan de besluitvorming deelnamen, omdat ze niet aanwezig waren.

Er werd noch een referendum noch een congres gehouden. De reden hiervoor werd uiteengezet in een schrijven van de juridische raadsman der SDAP van 15 maart 1946 aan het partijbestuur. Van Hattum was, in overleg met Goes van Naters, tot de conclusie gekomen, dat een congres een ontduiking zou betekenen van de ontbindingsbepalingen, waardoor de rechtsgeldigheid twijfelachtig zou worden. Zelfs al zou de rechtsgeldigheid worden erkend, dan nog waren de beide heren bang dat de bezittingen der SDAP in handen zouden kunnen vallen van "kwaadwillende" leden der SDAP. Verder legden Van Hattum en Goes van Naters een eenvoudig plan op tafel, dat bestond uit niets doen.

Onder dat niets doen verstond men de partij te laten voortbestaan tot dat de

termijn van Koninklijke goedkeuring der SDAP in 1948 afliep. Door niet opnieuw Koninklijke goedkeuring aan te vragen zou de SDAP vanzelf ophouden te bestaan als rechtspersoon.

In dat jaar 1946, waarin het partijbestuur nog volledig bevoegd was, zou dit bestuur dan op grond van de afspraak met de PvdA alle activa uit de SDAP kunnen overhevelen, gedeeltelijk in de PvdA en gedeeltelijk in de Wiardi Beckman Stichting. De SDAP, die dan rechtens bleef voortbestaan met behoud van haar naam, zou dan niets anders dan een lege huls blijven. Dit plan werd ook in grote lijnen tot uitvoering gebracht op enkele punten na. Zo behield de SDAP ook na de overheveling van haar vermogen naar de PvdA eind 1946 enige inkomsten, o.a. uit schadeclaims in verband met de bezetting, en bleef de SDAP voortbestaan met een bestuur, ook na 1948. In 1953 b.v. werd C. Woudenberg opgevolgd door de algemene secretaris van de PvdA E.F. Albrecht als secretaris van de SDAP in liquidatie.

Bezien in het licht van bovenstaande feiten moet men zich afvragen waarom er in het verleden geen vragen zijn gesteld ten aanzien van het voortbestaan der SDAP. Het antwoord hierop lijkt eenvoudig: niemand is blijven stilstaan bij de gedachte dat de SDAP in liquidatie iets anders was dan de bepaling "liquidatie" aangeeft, namelijk een partij die opgeheven was, maar toch enige tijd nodig had om haar verplichtingen af te wikkelen. Blijkbaar is de Zeister Post niet blijven stilstaan bij de mededeling van de algemene secretaris der PvdA in 1949, dat de SDAP nog steeds bestond. Ook zijn er sindsdien verschillende groeperingen geweest, die de naam SDAP wilden gaan gebruiken, maar het niet deden vanwege de stelling uit PvdA-kring, dat de naam nog altijd beschermd was. Ik vraag mij af of deze stelling nog steeds opgaat. Men zou het zo kunnen stellen: of de partij is opgehouden te bestaan en de naam is vogelvrij - of de partij bestaat nog en de naam mag niet door anderen in gebruik worden genomen.

Zou het laatste het geval zijn, dan rijzen toch enkele vragen:

a) Wie maken heden het partijbestuur uit? Het kunnen toch moeilijk dezelfde mensen zijn die op het partijcongres van 1946 werden gekozen? Het congres heeft weliswaar geen termijn gesteld voor de afwikkeling der verplichtingen der SDAP, maar toch waren de partijbestuurders van de SDAP niet voor meer dan een jaar bevoegd. Dit was ook de opvatting van het partijbestuur in 1946, wat blijkt uit de notulen van toen. In de praktijk heeft het bestuur echter vastgehouden aan de koers, die in de vergadering van 4 maart door Woudenberg als volgt werd uitgedrukt: "dat het congres geen datum heeft genoemd. Van deze

omstandigheid moeten wij profiteren." Dat hebben zij dan ook gedaan. Niemand is tot op heden achter de geheime tactieken van toen gekomen, en zelfs als dat wel het geval was geweest, dan hadden de partijbestuurders kunnen antwoorden: er was geen datum gesteld! Men zou dus zover kunnen gaan te stellen: dus fungeert het bestuur voor zover het nog in leven is tot op heden.

b) Heeft de partij nog leden afgezien van de bestuursleden? Dit zal wel het geval moeten zijn als er mensen zijn die niet bedankt hebben voor de SDAP en niet zijn overgegaan naar de PvdA. Zo hebben de partijbestuurders toen geredeneerd en dat zal nog wel geldig zijn. Maar, zou een ander misschien tegenwerpen, mochten er zulke mensen zijn, dan hebben ze waarschijnlijk geen contributie betaald en dus zijn ze dan ook geen leden meer. Dit argument zou zeker ook van toepassing zijn op de bestuursleden en bovendien was het vervallen van lidmaatschap nooit een automatische aangelegenheid in de SDAP. Eerst moest een royementsbesluit van de hand van het partijbestuur voorliggen.

Of de SDAP vandaag wel of niet bestaat zou ik op dit moment in het midden willen laten, zodat de partijbestuurders der SDAP, gekozen in 1946, in de gelegenheid kunnen worden gesteld om alsnog hun visie op de gebeurtenissen in 1946 en de daarop volgende jaren te geven.